

АНАЛІЗ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ

Р. П. ПІДЛИПНА, кандидат економічних наук
(Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ)

Анотація. В усіх сферах суспільного життя вагоме значення посідає розвиток соціальної сфери та її фінансування. У ході дослідження було виявлено, що бюджетне фінансування переважає у формуванні ресурсів соціальної інфраструктури, тому видатки соціального спрямування у зведеному бюджеті України зростають не лише номінально, а й реально. Здійснено аналітичний огляд бюджетного фінансування соціальної сфери в Україні за ряд останніх років, зокрема динаміки та структури видатків соціального спрямування у зведеному бюджеті, в тому числі на соціальний захист і соціальне забезпечення, на освіту, на охорону здоров'я, на духовний і фізичний розвиток, соціальну інфраструктуру. Показники свідчать, що видатки соціального спрямування є пріоритетними для вітчизняної економіки. Проаналізовано динаміку частки видатків на соціальну інфраструктуру у ВВП в Україні та зроблено порівняння із країнами ОЕСР. Виявлено, що частка видатків соціального спрямування у ВВП в Україні фактично досягла середнього значення по країнах ОЕСР.

Ключові слова: видатки бюджету, фінансування, соціальна сфера, соціальне спрямування, соціальний захист, соціальне забезпечення.

У сучасних умовах, коли власних коштів населення виявляється недостатньо для задоволення соціальних потреб, а приватний сектор не зацікавлений у забезпеченні населення соціально необхідними послугами, тоді вирішення соціальних проблем нації та фінансове забезпечення соціальних гарантій населення стає однією з основних функцій держави.

Розглядаючи елементи бюджетного забезпечення соціальної сфери, необхідно враховувати, що структура фінансового забезпечення окремих підгалузей соціальної сфери неоднакова. В соціальній сфері сформувалися складні підсистеми (охорони здоров'я, освіти, культури, спорту тощо), які функціонують на різних засадах фінансового забезпечення: бюджетного фінансування, фінансування на засадах бюджетозаміщення та самофінансування.

Посилення уваги до проблем бюджетного забезпечення соціальної сфери пов'язано зі збільшенням впливу соціальної політики на економічне зростання через зменшення соціальної напруги, поліпшення інвестиційного та підприємницького клімату. Питання про належний рівень бюджетного фінансування соціальної сфери протягом тривалого часу залишається актуальним. Питання пов'язані з

ефективним фінансуванням соціальної сфери, висвітлені у працях таких вітчизняних економістів, як: В. Д. Базилевич, В. О. Безугла, Н. М. Внукова, А. А. Голдсміт, Д. М. Загірняк, Н. В. Кузьминчук, В. Й. Плиса, М. П. Шаварина, Н. В. Шаманська, Л. П. Шаповал, С. І. Юрій, І. С. Ярошенко та ін. Проте проблеми фінансування соціальної сфери існують, і їх розв'язання є одним із важливих завдань у підвищенні соціального розвитку держави.

Метою статті є дослідження впливу темпів приросту видаткової структури бюджетів, а саме темпів приросту групи видатків соціальної сфери та безпосередньо видатків на соціальний захист населення.

В умовах стрімкого динамічного розвитку усіх сфер суспільного життя вагоме значення посідає розвиток соціальної сфери, що свідчить як про якість і рівень життя громадян кожної країни зокрема, так і про рівень розвитку економіки загалом. Ключову роль у фінансуванні таких галузей соціальної сфери, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення відіграють саме бюджетні кошти. Загалом, бюджетне фінансування переважає у формуванні ресурсів соціальної інфраструктури, тому видатки соціального

спрямування у зведеному бюджеті України зростають не лише номінально, а й реально (рис. 1).

За період 2004–2013 рр. видатки соціального спрямування зведеного бюджету України збільшились із 39691,6 млн грн до

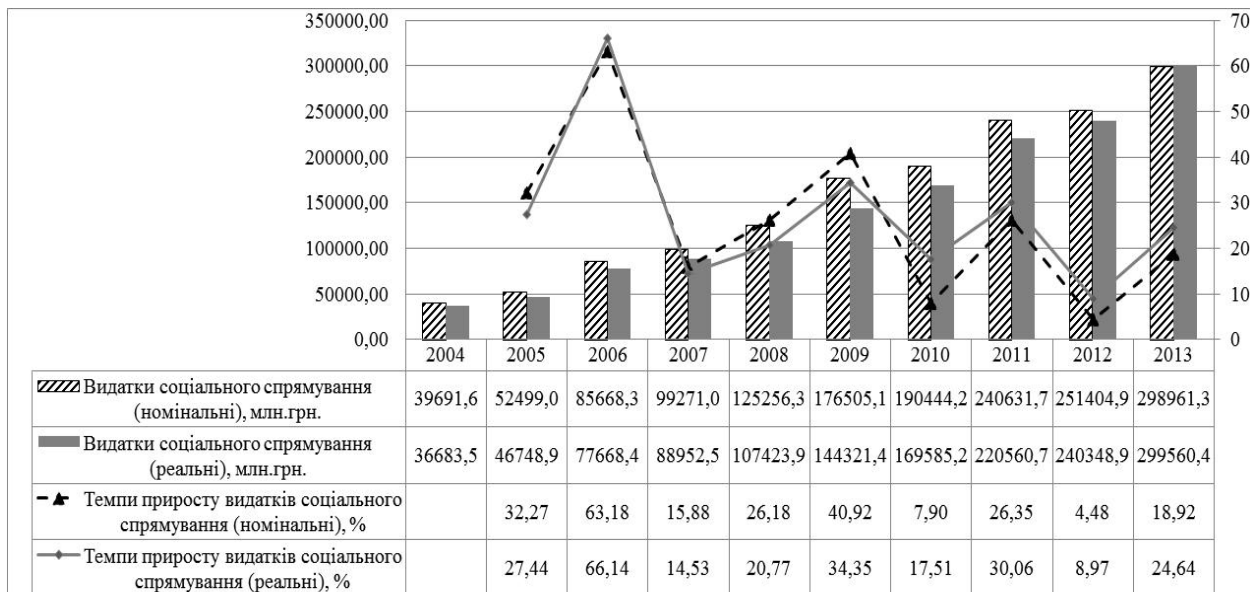

Рис. 1. Динаміка обсягів фінансування видатків зведеного бюджету України соціального спрямування та їх темпів приросту протягом 2004–2013 рр. (розраховано та побудовано автором на основі [1, 2, 4])

298961,3 млн грн. Найбільше зростання темпів приросту видатків соціального спрямування спостерігалися на початку 2006 р. на 63,18 % проти 2005 р. і на початку 2009 р. на 40,92 % проти 2008 р. Проведене автором корегування видатків соціального спрямування на індекси споживчих цін відповідних років підтвердило, що найвищі темпи приросту ви-

датків соціального спрямування спостерігалися на початок 2006 р. і становили 66,14 % у порівнянні із попереднім роком з урахуванням темпів інфляції. З метою детальнішого аналізу проведено оцінку місця видатків соціального спрямування у ВВП і сукупних видатках Зведеного бюджету України (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягів фінансування видатків соціального спрямування та їх частка у ВВП і сукупних видатках Зведеного бюджету України протягом 2004–2013 рр.

Роки, станом на 01.01	Видатки соціального спрямування, млн грн	Сукупні видатки зведеного бюджету, млн грн	ВВП, млн грн	Частка у видатках зведеного бюджету, %	Частка у ВВП, %
2004	39691,60	75792,50	267344,00	52,37	14,85
2005	52499,00	102538,40	345113,00	51,20	15,21
2006	85668,30	141698,80	441452,00	60,46	19,41
2007	99271,00	175512,20	544153,00	56,56	18,24
2008	125256,30	226054,40	720731,00	55,41	17,38
2009	176505,10	309203,70	948056,00	57,08	18,62
2010	190444,20	307399,40	913345,00	61,95	20,85
2011	240631,70	377842,80	1082569,00	63,69	22,23
2012	251404,90	416853,60	1302079,00	60,31	19,31
2013	298961,30	492454,70	1408889,00	60,71	21,22

Джерело: розраховано автором на основі [4].

Дані табл. 1 свідчать про те, що видатки соціального спрямування є пріоритетними для вітчизняної економіки, адже вони становлять понад половину сукупних видатків Зведеного бюджету України та за період із 2004 р. по 2013 р. їх питома вага у сукупних видатках зросла з 52,37 до 67,31 %. Відповідно збільшилась і частка видатків соціального спрямування у ВВП з 14,85 % 2004 р. до 21,22 % 2013 р. і фактично досягла середнього значення по країнах ОЕСР (21,79 %) (рис. 2). Загалом, по країнах, які об'єднані в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), спостерігалось незначне коливання частки со-

ціальних видатків у ВВП, і найбільшого значення досягла 2010 р. – 22,05 %, а найменшого – напередодні кризи у 2007 р. – 19,30 %. Країнами-лідерами за питомою вагою видатків соціального спрямування у ВВП є Франція (33,02 %), Данія (30,79 %), Бельгія (30,73 %) та Фінляндія (30,53 %), у яких близько третини ВВП перерозподіляється через бюджет на потреби фінансування соціокультурних заходів, найменша частка ВВП спрямована на фінансування соціальних потреб у таких країнах як Словаччина (17,95 %), Естонія (17,74 %), Ісландія (17,22 %) та Ізраїль (15,81 %).

Рис. 2. Динаміка частки видатків на соціальну інфраструктуру у ВВП в Україні та в країнах ОЕСР за 2004–2013 рр. (побудовано автором на основі [3])

Нині фінансове забезпечення соціальної сфери нашої держави включає заходи підтримки розвитку культури, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального

забезпечення. Основою фінансування соціальної інфраструктури є бюджетне фінансування (рис. 3).

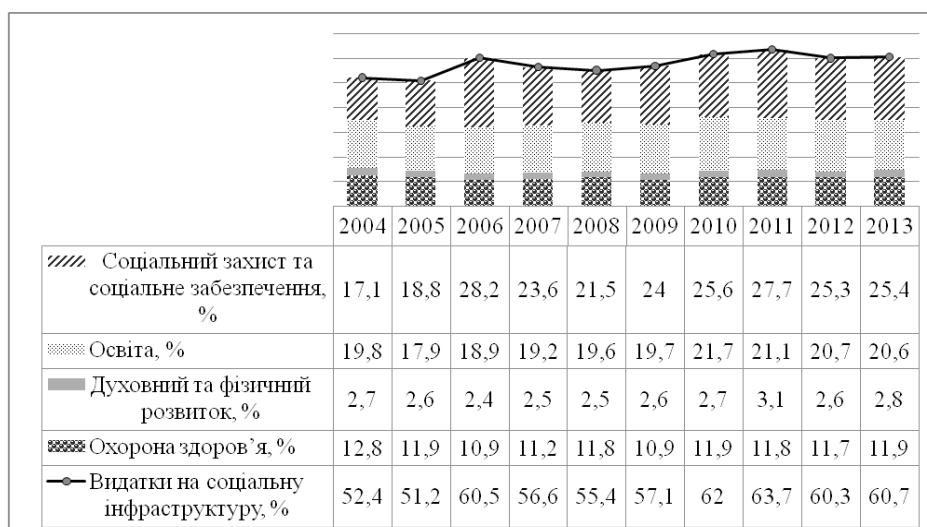

Рис. 3. Динаміка частки видатків соціального спрямування у доходах зведеного бюджету України за 2004–2010 рр. (побудовано автором на основі даних [1, 2, 4])

З рис. 3 видно, що, загалом, фінансування соціальної сфери переважає у структурі видатків зведеного бюджету, становить понад половину ресурсів 52,4 % 2004 р. і постійно зростає – 2013 р. до 60,7 %. Однак розподіл фінансових повноважень за видами видатків соціокультурного значення здійснюється між бюджетами різних рівнів нерівномірно. Загалом, видатки соціального спрямування на початок 2013 р. на 59,08 % покривалися за рахунок коштів місцевих бюджетів і на 40,92 % за рахунок державного бюджету України. Зокрема за складовими видатків на соціальну інфраструктуру фінансування здійснювалося згідно з таким розподілом на початок 2013 р.:

- охорона здоров'я: місцеві бюджети фінансували 80,57 % сукупних видатків, а державний – 19,43 %;
- освіта: місцеві бюджети покривали 70,22 %, державний – 29,78 %;
- духовний і фізичний розвиток: місцеві бюджети – 59,76 %, державний – 40,24 %;
- соціальний захист і соціальне забезпечення: місцеві бюджети – 39,94 %, державний бюджет – 60,06 %.

Проведені розрахунки свідчать про дотримання принципу субсидіарності щодо фінансування цих видатків, тобто наближення державних послуг безпосередньо до кінцевого споживача, адже основне фінансування здійснюється із місцевих бюджетів, за винятком

видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, фінансування яких сконцентровано переважно у державному бюджеті (понад 60 %).

Найвагомішу частку у соціальних видатках з бюджетів усіх рівнів становлять видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, які зросли із 17,1 % сукупних видатків 2004 р. до 25,4 % 2010 р. Наступними за значенням є видатки на освіту – 20,6 % на початок 2013 р., охорону здоров'я – 11,9 % та найменша частка серед видатків на соціальну інфраструктуру зведеного бюджету належить фінансовому забезпеченню духовного та фізичного розвитку 2,8 %. Основними статтями фінансування видатків соціального спрямування є охорона здоров'я (19,55 % сукупних видатків соціального спрямування на початок 2013 р.), духовний і фізичний розвиток (4,56 %), освіта (33,97 %), і соціальний захист та соціальне забезпечення (41,91 %). Отже, найбільше фінансових ресурсів, що спрямовуються на видатки соціального характеру, сконцентровано на фінансуванні соціального захисту і соціального забезпечення, адже сьогодні близько чверті видатків бюджетів різних рівнів спрямовується саме на їх фінансування. Тому доцільно повести ґрунтовну оцінку цих видатків, зокрема їх частки у сукупних видатках зведеного бюджету України та у ВВП (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення та їх частка у ВВП і сукупних видатках Зведеного бюджету України у 2004–2013 рр.

Роки станом на 01.01	Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, млн грн	Сукупні видатки зведеного бюджету, млн грн	ВВП, млн грн	Частка у видатках зведеного бюджету, %	Частка у ВВП, %
2004	12953,2	75792,5	267344	17,09	4,85
2005	19310,5	102538,4	345113	18,83	5,60
2006	39940,2	141698,8	441452	28,19	9,05
2007	41419,9	175512,2	544153	23,60	7,61
2008	48517,3	226054,4	720731	21,46	6,73
2009	74069,7	309203,7	948056	23,95	7,81
2010	78775,4	307399,4	913345	25,63	8,62
2011	104534,9	377842,8	1082569	27,67	9,66
2012	105434,8	416853,6	1302079	25,29	8,10
2013	125306,9	492454,7	1408889	25,45	8,89

Джерело: розраховано автором на основі [1, 2, 4].

Отже, дані табл. 2. свідчать, що видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення за досліджуваний період з 2004 р. по 2013 р. зросли майже у 10 разів і відіграють помітну роль не лише у структурі видатків зведеного бюджету України (більше 25 %), а й у ВВП, адже 8,89 % ВВП перерозподілялося через бюджет шляхом фінансування соціального захисту та соціального забезпечення на початок 2013 р. Отже, видаткам на соціальний захист і соціальне забезпечення притаманні суттєві перерозподільчі властивості, що дозволяє корегувати рівень споживання та пропорції розподілу в суспільстві.

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення передбачають фінансування та-

ких програм, як соціальний захист пенсіонерів (60,16 % сукупних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення на початок 2013 р.), соціальний захист сім'ї, дітей і молоді (24,2 %), соціальний захист на випадок непрацездатності (5,30 %), соціальний захист ветеранів війни та праці (3,37 %), соціальний захист інших категорій населення (3,95 %), допомога у вирішенні житлового питання (1,85 %), інша діяльність у сфері соціального захисту (0,57 %), соціальний захист безробітних (0,18 %), фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту (0,01 %) (рис. 4).

З макроекономічного погляду соціальний захист має важливе значення, адже потребує

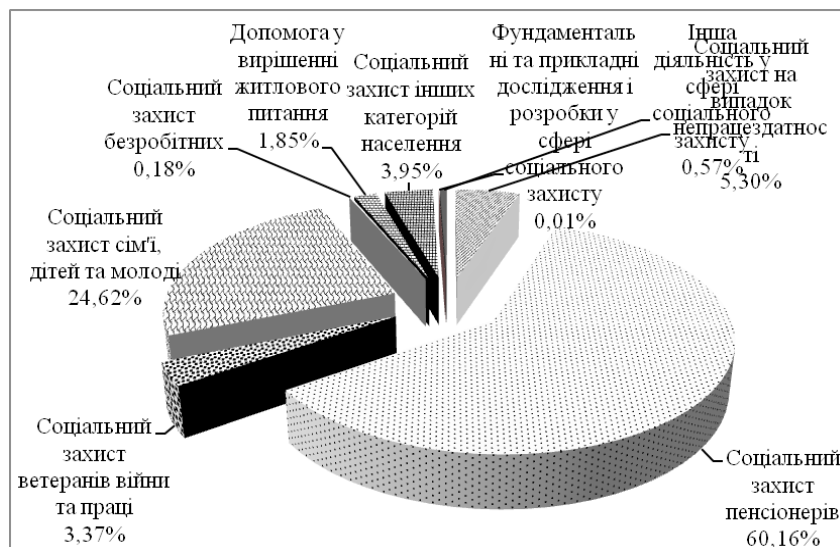

Рис. 4. Структура видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення Зведеного бюджету України за 2013 р., % (побудовано автором на основі [4, 5])

знаних фінансових впливань, першочергово фінансується з бюджетних коштів і містить значний перерозподільний потенціал. Необхідність удосконалення системи соціального страхування пов'язана із перманентним недофінансування вкладень у людський капітал, недостатньою ефективністю діючої системи соціального захисту населення та як наслідок зубожіння населення.

Враховуючи низький рівень соціальної безпеки громадян, а також значну залежність населення від соціальних допомог і соціальних послуг, що надаються за рахунок коштів бюджету та позабюджетних цільових фондів,

доцільно реформувати систему соціального страхування, що дозволить подолати основні прояви бідності в Україні та підвищити якість і безпеку життя населення загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник України за 2007 рік / Держкомстат України / за ред. Олександра Григоровича Осауленка. – Київ : ТОВ «Август Трейд», 2008. – 572 с.

Statistichniy schorichnik Ukrayini za 2007 rik / Derzhkomstat Ukrayini / za red. Oleksandra

- Grigorovicha Osaulenka. – Kiyiv : TOV «Avgust Treyd», 2008. – 572 s.
2. Статистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. Олександра Григоровича Осауленка ; Держкомстат України. – Київ : ТОВ «Август Трейд», 2013. – 552 с.
 Statistichniy schorichnik Ukrayini za 2012 rik / za red. Oleksandra Grigorovicha Osaulenka ; Derzhkomstat Ukrayini. – Kiyiv : TOV «Avgust Treyd», 2013. – 552 s.
  3. Організація економічного співробітництва та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecdwash.org/> – Назва з екрана.
 Organizatsiya ekonomichnogo spivrobitnitstva ta rozvitku [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.oecdwash.org/> – Nazva z ekrana.
  4. Усе про бюджет. Моніторинг виконання [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=51703. – Назва з екрана.
 Use pro byudzhet. Monitoring vikonannya [Elektronniy resurs] // Ministerstva finansiv Ukrayini : ofits. veb-sayt. – Rezhim dostupu: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=51703. – Nazva z ekrana.
  5. Комітет Верховної Ради з питань бюджету [Електронний ресурс] : офіц. сайт Комітету Верховної Ради з питань бюджету. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/uk/doccatalog/list?currDir-45096>. – Назва з екрана.
 Komitet Verhovnoyi Radi z pitan byudzhetu [Elektronniy resurs] : ofits. sayt Komitetu Verhovnoyi Radi z pitan byudzhetu. – Rezhim dostupu: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/uk/doccatalog/list?currDir-45096>. – Nazva z ekrana.

Р. П. Підлипная, кандидат экономических наук (Ужгородский торгово-экономический институт КНТЭУ). Анализ расходов на социальную сферу.

Аннотация. Во всех сферах общественной жизни большое значение имеет развитие социальной сферы и ее финансирования. В результате исследования было выявлено, что бюджетное финансирование преобладает в формировании ресурсов социальной инфраструктуры, поэтому расходы социального направления в сводном бюджете Украины растут не только номинально, но и реально. Осуществлен аналитический обзор бюджетного финансирования социальной сферы в Украине за ряд последних лет, в частности динамики и структуры расходов социальной направленности в сводном бюджете, в том числе на социальную защиту и социальное обеспечение, на образование, на здравоохранение, на духовное и физическое развитие, социальную инфраструктуру. Показатели свидетельствуют, что расходы социального направления являются приоритетными для отечественной экономики. Проанализирована динамика доли расходов на социальную инфраструктуру в ВВП в Украине и сделано сравнение со странами ОЭСР. Выявлено, что доля расходов социальной направленности в ВВП в Украине фактически достигла среднего значения по странах ОЭСР.

Ключевые слова: расходы бюджета, финансирование, социальная сфера, социальное направление, социальная защита, социальное обеспечение.

R. Pidlypna, Cand. Econ. Sci. (Uzhgorod Trade and Economic Institute KNTEU). Analysis of the expenditures on the social sphere.

Summary. In all areas of social life significant value has been taken by social development and its financing. As the result of the investigation it has been found that government funding dominates in shaping social infrastructure resources because the costs of social direction in the consolidated budget of Ukraine are growing not only nominally but also in reality. As the result of the study there has been conducted the analytical review of budget financing of social services in Ukraine for the last number of years, in particular the dynamics and structure of expenditures for social needs in the consolidated budget, including social protection and social security, education, health, the spiritual and physical development, social infrastructure. Indicators suggest that the costs of social direction is

a priority for the national economy. The dynamics of the share of spending on social infrastructure in GDP of Ukraine has been analyzed and the comparison with OECD countries has been made. It has been found that the share of expenditures for social needs in GDP of Ukraine actually reached the average value for the OECD countries.

Keywords: *budget expenditures, financing, social sphere, social orientation, social protection, social security.*